

“SİSYPHE” MİTİNDEN “ABSURDİTE” FELSEFESİNE (1)

Dr. Atılay BERK

Birinci Dünya Savaşı gibi İkinci Dünya Savaşı da Avrupa'yı "batı toplumunu", allak bullak etti. Savaşın etkisi sosyal ve ekonomik hayatta olduğu kadar düşünce hayatında da büyük oldu. Birinci Dünya Savaşından tamamen bitkin çıkan uluslar, daha yaralarını saramadan, ikinci bir savaşın ufukta belirmeye başladığını dehşet içinde gördüler.

Avrupa'da "Faşizm" in birkaç ülkede birden iş başına gelmesi, İspanya'da halk ayaklanmasının kanlı bir şekilde bastırılması, ve tüm bunların yanında yıllarca süren ekonomik krizler, kısa bir süre içinde hepsi gönüllü olmayan milyonlarca insanı silâhlı çatışmaya götürdü.

Savaş patlayınca, en iyimser kişiler bile birden bu kez savaşın kendi sınırlarını aştığını gördüler. Birinci Dünya Savaşından galip çıkan Fransızlar, on beş gün içinde Alman Askerlerini Paris'te gördüler. Binlerce Fransız süngüler arasında Almanya'ya doğru sonu olmayan bir yolculuğa gönderiliyorlardı. Birçokları daha kışlarına gidemeden savaş bitmişti. Altı ay önce-sine kadar harbe inanmayanlar, karşılarında galip ülkenin askerlerini gördüler. Toplama kampları ve S.S. cehennemi başlamıştı bile. Ne olmuştu? Bu soruya zihinler daha çok uzun zaman cevap arayacaktı.

Savaş getirdiği maddi yıkıntılar yanı sıra manevi yıkıntılar getirmekte gecikmedi. O güne kadar toplumların manevi değerleri şüphe ile karşılandı ve sonrada bu değerler anlamlarını kaybettiler. Milyonlarca insanın belki de bir hiç uğruna ölmesi, esir kamplarında can vermesi, açlık, işkence, toplumların zalimce katledilmesi zihinlerde beliren şüpheleri de silerek umutsuzluğa doğru karanlık bir kapı açıyordu. Özellikle edebiyat alanında, Fransa'da, tüm bunlar harp öncesi yıllarda ön görülmüş çeşitli eserler içinde anlatılmış, toplumların dikkatine sunulmuştu.

Daha 1930 yıllarına doğru Fransız yazarlar - özellikle hümanist yazarlar-endişeli, aceleci 'message' taşıyıcıları, içinde yaşadıkları toplumdan kopmuş-

---

(1)- Kelime olarak akıl almazlık, saçmalık akla aykırı olan, olmazlık anlamına gelir. Mantıkta olmazlık felsefesi

lardı. Bu yazarları düşündüren; roman veya diğer türlerde verecekleri eserler değil, topluma getirecekleri yeni görüş ve düşüncelerdi. Fransız toplumu Birinci Dünya Savaşından kalan endişe ve karamsarlığı yenememişti. Gide, Valéry, Duhamel ve Mauriac gibi yazarlara göre, Birinci Dünya Harbi bir kaza olmaktan ileri gidememişti; ve harp Fransız toplumunun temelini sarsmamıştı. Halbuki genç yazarlar: Giono, Malraux, L.F. Céline, Saint-Exupéry eserleriyle bu görüşün doğruluğuna inanmadıklarını bildiriyorlardı. Fransa'da yüz yıllarca devam eden tablo birden değişmeye başladı; "insan tabiatına" ve zihnin şaşmaz kanunlarına körü körüne inanmak doğru mudur? Bu kısaca genç yazarların ve yeni kuşağın başkaldırmasıydı. Özellikle romanlarda burjuva sınıfı geleneksel yerni kaybederken, roman kahramanları toplumu ve toplumun değer kavramlarını yargılamaya başlamışlardı bile.

1938 yılında genç bir felsefe öğretmeni Fransız edebiyatına "La Nausée" isimli eseriyle parlak bir şekilde giriyordu. "La Nausée" bir romandan çok felsefi bir hikâye olarak kabul edilir. Uzun bir süre bu eserin amacının karanlık kalmasına rağmen, yarattığı dünya ilgi çekicidir. Filozofun kapalı dünyasında, her türden kendilerini karanlıkta bulan kişiler vardır hikâyede. Sanki yapışkan bir madde içine düşmüşler gibi ağır ve amaçsız hareket etmeye çalışır kahramanlar. "La Nausée" küçük bir taşra kasabasında geçer, daha doğrusu bu küçük taşra kasabasında hiç bir şey geçmez. Roman kahramanları hareketsizlikten, sessizlikten ve karamsarlıktan bunalmaktadır. Fakat asıl bu garip havanın kurbanı Roquentin dir. Bu çekingen, başkalarının ve kendi hayatının ağırlığı altında ezilen kahraman bu monoton gidişe ayak uyduramaz. Yapacak hiç bir şeyi yoktur bu küçük kasabada. Bir an intihar etmeyi bile düşünür; ama intihar etmek yaşamak kadar saçma ve amaçtan yoksun olacaktır. Roquentin'in bir şeyler yapması gerekmektedir. Promblem yaşamak veya ölmek olmadığına göre, büyük İngiliz tiyatro yazarının düşünceleri artık eskimiştir yazar için.

Roquentin bu garip yaşantısından ve toplumdan kendi öcünü almak isteyecektir. Kendi durumunu, diğer kişilerin durumunu anlatmaya başlar. En ince ve küçük ayrıntılarla dolu bir günlük tutmaya başlar, günlük büyüdükçe, yaşadığı toplumu yargılayan bir çeşit felsefi muhakeme ortaya çıkar.

Roquentin'in günlüğünde kahramanın tanıdığı tüm kişiler peşpeşe sanki bin muhakeme salonunda yargılanırlar. Herkes kendi rolünü oynar; burjuvalar, fakirler, sömürönlör, sömürölenler. Tüm bu kişiler geniş bir tiyatro sahnesinde isteksiz ve umutsuz rollerini oynamaya çalışan aktörlere benzerler adetâ. Fakat tiyatrodaki o canlılık ve akıcılık yoktur. Eylemsiz kişiler eylem peşinde koşarlar. Fakat git gide eylemsizliğin içine gömölürler, bataklığa saplanan bir mutsuz kişi gibi.

(La Nausée- Bulantı)

"La Nausee" ikinci planda -belki daha önemlisi- yeni bir felsefe getirir. Dünyanın "kolaylığını", yaşantılarının gerçek olmadığını farkedenden kişiler kapatıldıkları bu dünyadan kaçmak isterler. Hürriyet, bu adı ve bayağılık yaşantıdan, olumsuz dünyadan kurtuluş, gökyüzüne doğru, Tanrıya doğru olacaktır. Gökyüzü ta en eski çağlardan beri insan oğluna hürriyet sembolü olmuştur. Fransız şairi Baudelaire gökyüzünü, yani hürriyeti tüm insanlığa bir ideal olarak göstermişti. Fakat Tanrı yer yüzündeki bu mutsuz kişilerin haykırılarına kulak tıkar. Roquentin gibilerin gökyüzüne haykırıları boş gökyüzünden yankı olarak geri gelir, o halde "Kişinin yardımına gelecek kimse yoktur". Kişi bu karanlıklar dünyasında kendisine, kendi vicdanına terkedilmiş, kendi hürriyetini kendisi yaratmaya, "Durumunu" kabullenmeye mahkûm edilmiştir.

İnsanın bu yeni "durumu (1)", tüm "nimetleri ile insana açık olan dünya"nın yeni görünümü Fransız Edebiyatına "Existentialisme (2)" felsefesini getirirken, yine bu yıllarda genç bir yazar, bu kez Afrika'dan sesini duyurur.

Albert Camus 1913 de Cezayirin Mondovi şehrinde dünyaya gelmiş, fakir bir ailenin çocuğudur. Babası Birinci Dünya Harbinin en kanlı muharebesinde (La Marne) can verirken, İspanyol asıllı annesi ile hayatta yalnız kalan Camus, uğraşlarla dolu bir hayatın eşliğindedir. Küçük yaştan itibaren çeşitli işlerde çalışmaya başlaması ilerde eserlerinde etraflıca anlatacağı "yeni Dünya"yı tanımaya yarayacak, çeşitli guruplardan insanlarla ilişkilerini artıracaktır. Delikanlılık çağında gazeteciliğe merak salan Camus, "Alger Republicain" adlı gazetede çalıştığı yıllarda yüksek öğrenimine devam eder. Fakat yakalandığı tüberkülozdan dolayı hazırladığı tezini, "Agrégation de philosophie", veremeyecektir. Camus bundan sonra gazeteciliğe Fransa'da devam etmek için Parise gidecektir. 1940 yılında "Combat" gazetesindeki işinin yanında yeraltı teşkilatında çalışmaya başlar. İşgal altındaki Fransa'nın bağımsızlık savaşı başlamıştır. Her yanda "résistance-Direnme" gurupları kurulmuş, vatansever fransızlar faşistlere karşı düzensiz de olsa bir yeni savaş açmışlardır. Albert Camus Paris deki "résistance" gurubunda "Combat" gazetesi yazı işleri müdürü René Leynaud ile birlikte bu bağımsızlık savaşında aktif olarak yer alır. Bir süre sonra Rene Laynaud Almanlar tarafından yakalanıp, kurşuna dizilince, Camus adı geçen gazetenin yazı işleri müdürlüğünü üzerine alacaktır. Bu gazetede yayınlanan anonim yazıları ile bağımsızlık savaşında Fransızlara umut vermeye çalışırken, Albert Camus geniş bir felsefî devrim içindedir. Almanlara karşı yazdığı yazıların ana konusu "La Revolte- Başkaldırma" harpten sonra da devam edecek, ve bu kez başkaldırma kişiden gelecek ve yaşadığı dünyaya karşı olacaktır.

1- "Condition"

2- "Existentialisme- Varoluşçuluk"

1942 yılında yayınlanan "L'Etranger" isimli eseri ile Camus, ilk başta Sartre'in düşüncesinden farksız gibi görünen felsefi görünüşü ortaya koyar. Yayınlanan bu eseri ile yazar, harbin korkunç, Fransa'nın umutsuz olduğu yıllarda toplumun yeni görünümünü ve insanın yeni durumunu ortaya koyacaktır. "L'Etranger" Camus'nün "l'experience absurde (1)" diye adlandırdığı bir görüşü ortaya koyarken, durumundan utanç duyan bir insanın hikâyesini; "Yabancı"nın hikâyesini anlatır.

"Bu gün, annem öldü. Belki de dün, bilmiyorum. Düşkünler yurdundan bir telgraf aldım. "İşte eserin ilk satırları ve işte Meursault'un hayatı; hiç bir şeyin olmadığı bir hareket dizisi. Annesi ölen Meursault, annesinin kaldığı düşkünler yurduna cenaze töreni için gider. Yurt müdürüne maddi zorunluklar sonucu annesinden ayrıldığını ve onu buraya yolladığını anlatır. Cenaze töreninde olup bitenler sonunda, Meursault yanlış olarak "duygusuz" diye sıfatlandırılacaktır. Halbuki Meursault diğer insanlar gibi iki yüzlülük maskesine bürünmemekte, onlar gibi "rol" yapmamaktadır. Daha çok iç güdüleri ile yaşar denilebilir.

Cenaze töreninden sonra hayat tekrar eski akışına devam eder. Günler aynı durgunluk ve sessizlik içinde akıp gitmektedir. Çalıştığı kurumun patronu onu Paris'e yollamak istediğini söyler; metresi kendisi ile evlenmek istediğini bildirir. Fakat Meursault için bunların önemi yoktur, ve onlara kayıtsız kalır. Paris ve Alger, evlilik veya ilişki. Meursault bunlarla hayatının değişmeyeceğini bilir.

Fakat birden bire Meursault'un üzerinde yıldırım hızıyla mutsuzluk çökmekte geçikmiyecektir. Bir pazar günü dostlarıyla plajda gezerken, kendilerini takip eden iki arapla kavga çıkar aralarında. Bu kavga kendisi ile ilgili değildir. Buna rağmen, bir süre sonra kavga ettikleri araplardan biri ile karşılaşır. Plajdaki kumlar üzerine vuran yakıcı güneş ışınları, alınıdaki ter damlaları, gözlerindeki yanma, ve arabın bıçağını çekip ölümle sonuçlanacak kavgaya hazırlanması. Meursault birden bıçağın parıltısı ile kör olmuştur adetâ. Tabancasını çıkarıp,, ileride kıvıldağan cisme iki el ateş eder, "Mutsuzluğun kapısını iki defa tıklar" gibi.

Hukukî yönden hiç şüphe yoktur: Meursault bir cinayet işlemiştir. Muhakeme boyunca iddia makamı Meursault'un hayatının en ince ayrıntılarını yorumlayacak ve bir sonuca varacaktır: Meursault katil olarak doğmuştur. İşte bu noktada Camus'nün eseri diğerlerinden ayrılır. Kafka'nın eserlerinde ne gerçek anlamda hakimler, ne de bir iddia makamı vardır. Muhakeme her şeyi ile karanlık kalır. Halbuki "L'Etranger" de en ince ayrıntı sonuç için gereklidir. Meursault muhakemesine bir dinleyici olarak katılır. Kendini tanımayan Meursault, muhakeme boyunca kendini tanımaya çalışır. Kendisinin dikkat bile etmediği en küçük hareketlerine toplum bambaşka bir an-

---

(1)- "Saçma Tecrübe"

lam verecek ve bunun sonucu olarak, Meursault idama mahkûm olacaktır. Bu garip kişi muhakemenin kararını dinlerken bile kendi hayatına, cadde- den geçen "dondurmacının çingiraklarını", gazete satıcılarının bağrışma- larını duyacak kadar kayıtsız kalacaktır. Halkın kendisi nefret çığlıkları ile kar- şılayacağı idam gününü beklerken, artık "yabancı" toplumun bir kurbanı de- ğildir. Meursault yaşamak ve gürültüsüzce ölmek istemiştir.

"L'Etranger" deki bu atmosfer devamlı olarak Camus'nün eserlerinde görünecektir. Bir yandan insanlığın felaketlerle dolu tecrübesi, öte yan- dan kişinin kendi büyüklüğünde bir dünya isteği. Bir yanda idam mahkûmu, öte yanda yaşamak özleminin zaferi. Fakat tüm bunların ötesinde akılları kurcalayan bir soru vardır. Meursault'un yani kişinin yer yüzünde ne kadar mutsuz ve sefil olduğunu anlaması için idama mı mahkûm olması gerekir ?

Albert Camus bir yıl sonra yayınladığı ikinci kitabı ile, "Le Mythe de Sisyphe (1)", bu soruya cevap verecek, ve hayatın düzensizliğini, boş- luğunu ortaya koyacaktır. "Le Mythe de Sisyphe" Albert Camus'nün düşünce dizisinde en önemli yeri tutar. Getirdiği soru ise yazarın tüm eserinde ce- vap vermeye çalıştığı sorudur; "Hayat yaşamak zahmetine değer mi, değmez mi?" Albert Camus hiç bir zaman filozofluk iddiasında olmamıştır. Bununla beraber "Le Mythe de Sisyphe"den çıkarılacak sonuç, insanlığın umutsuz- luğu felsefesidir :

"Tanrılar Sisyphe'i kendi ağırlığı ile zirveden geri yuvarlanan bir taş, dağın zirvesine yuvarlamaya mahkûm etmişlerdi. Bazı sebeplerden boşuna ve umutsuz çalışmadan daha korkunç bir cezanın olmadığını düşünmüşlerdi. (2)"

Albert Camus Sisyphe'in kişiliğinde en anlamlı kahramanını görür.

"Tanrıları hor görüşü, ölüme karşı kini ve hayata bağlılığı kendisine insanın hiç bir şeyi bitirmemeye uğraştığı bu anlatılmaz işkenceye maloldu. Bu dünyanın tutkuları için ödenmesi gereken bir pahaadır. Eğer Mit traje- disisi bir anlam taşıyorsa, bu kişilerin durumlarının bilincine varmış olduk- larındandır. Gerçekten de eğer her adımda başarmak umudu kahramanı destekleseydi, ceza ne yarardı? Bu günün işçisi hayatının her günü aynı şeyleri yapmaya çalışıyor ve böylece yaşıyorsa, kaderi Sisyphe'inkinden farklı değildir. Fakat bu kader işçinin durumundan bilinçli olduğu bazı an- larda trajiktir. Sisyphe, tanrıların kölesi, güçsüz ve baş kaldırmış olarak duru- munun mutsuzluğunu, acılığını tüm çıplaklığı ile bilmektedir. (2)"

Eski çağların bu öyküsünden Camus geniş bir felsefe temi çıkarır. "Le Mythe de Sisyphe" bir konut(3) üzerine kurulmuştur; ölümsüz bir ha- yat anlamsızdır, o halde yaşamak boş ve anlamsız bir uğraşından başka bir

---

(1)- "Sisyphe Miti"

(2)- "L'epigraphe de Pindare"

(3)- Postulat

şey değildir. Bundan dolayı ortaya çıkan sorun ise kişinin nasıl ölmesi gerektiğidir. Bu konu üzerine Albert Camus :

”Gerçekten önemli bir sorun vardır, bu da intihardır. (1)” der. Eserin birinci bölümünde intiharın ”ontologique” (2) bir tarifini yapar yazar. ”Koşullar ancak intiharı açıklamaya yarar, fakat asla intiharı doğrulamazlar. Dram kişi kendi hayatı üzerine soru sormaya başlayınca başlar. Kişi şimdiye kadar iyi veya kötü bu dünya üzerinde başka bir şekilde yaşayabileceğini düşünmeden yaşamıştır. Bitkilerin karanlık hayatını paylaşmış, eşyaların iş birliğinden yararlanmış ve kendisinde örümcek ağlarına benzeyen ilişkiler -aile, iş, meslek, aşk...- bulmuştur. Fakat bir gün bu düzen rengini kaybeder, şeklini değiştirir, özünü kaybetmeye başlarsa, kişi kendi hayatını yabancı bulmaya başlar. İşte o zaman, ölüm bu garip tabloya girer. ”Eğer ölüm bir kurt gibi insanı kemirmiyorsa, insana sonsuz bir umutsuzluk ve acı vermiyorsa; bu insanın; ne başkalarının ne de kendinin ölüm anını yaşayamadığındandır.” Fakat birde ölüme karşı duyulan mutluluk vardır. Bu duygu ve getirdiği sorun yazarın eserlerinde konu dışı kalmış gibi görünüyorsa, nedeni mutluluğun da kader gibi kişiler arasında çözümlenecek bir sorun olduğudur.

”Sisyphé'in tüm sevinci buradadır; kaderi kendisine aittir. Yuvarladığı kayası kendi eşyasıdır. Bunun gibi ”absurde” kişi ızdırabını seyrederken, yeni idealler yaratır.” (3) Bu görüşe göre, insanın pek az kendini öldürmek fırsatı vardır, veya insan kendini boş yere öldürmez. Bu güne kadar ”kişi” bir şeyi isbat etmek için intihar etmiştir. ”Noces” isimli eserinde Camus bu konuda; ”Bilinçli ölümler yaratmak, bizi dünyadan ayıran mesafeyi kısıltmaktır” der. Aslında yazar ta ilk eserlerinden başlayarak;” insanlara ödev olarak kendi ölümlerini yaşamayı öğretmek” gerektiğini anlatır. Çünkü bir gün içinde yaşanan vücut eskisi gibi çalışma dışını belli eder. İçinde yaşanan dünya renklerini ve güzelliğini kaybeder. İşte o zaman da yaşanan dünyaya bir başka gözle, ”yabancı” gözüyle bakmaya başlar insan. Bu görüş aslında Camus'den çok önce, ta Yunanlılar zamanında ortaya atılmıştır. ”Savaş alanlarında ihtiyarların cesetlerini görmek ne kötüdür. Gençler, ve genç cesetler donatmalı savaş alanlarını.” der Homeros. Anlaşılan manzaraların kişiye yabancılaştığı an, bir zaman sevilen şeylerin görünümünde ölümün şekli belirmeye başlar. İnsan kendisini çeviren eşyaların, yaşadığı dünyanın sahibi değilde kiracısı olduğunu fark eder. Bu, yazara göre ”absurde” ün ta kendisidir.

Gerçek olmayan bir dünya ile ışık ve aşk tutkusu arasındaki çatışma Camus'ye göre absurde düşüncesinin içindedir. İnsan bu çatışmalara çoğu zaman ilgisiz kalmaz. Meursault belki de sıcak yaz güneşinden bunalarak

---

(1)- Sisyphé Miti

(2)- Ontologie- Varlıkbilim

(3)- Sisyphé Miti

cinayet işlemiştir. Demek ki bir dereceye kadar da olsa çatışma insanın dışındadır. Gerçek olmayan dünyaya karşı olan savaş uzun sürse bile insan umutsuz değildir.

”Gurur tüm zavallılıklarımızı saklar veya dağıtır. Onları keşfetmek bile bir zafer duygusu getirir. ”Pascal’ın düşüncesi Camus’nünkinden pek farklı değildir. Gurur kişiyi ayakta tutar ve ona dünyaya başkaldırma cesaratini verir.

Sisyphe; ”Hiç bir şeye inanmadığımı, ve herşeyin boş olduğunu haykırıyorum, bu haykırışımdan şüphe edemem (...). Baş kaldırıyorum, o halde varız,” diyecektir. Bununla beraber, geleceğinden ve doğanın sonsuzluğundan umutsuz olan kişi, hayatını bir ”an”da yaşayacak ve bunun için uğraşacaktır. Sonsuz bir macerada kendini tehlikeye atmak, en yüce bir şekilde yaşamak, bu düzene baş kaldırmanın en güzel yoludur. Dağların doruklarına savaş açmak bir insanın kalbini sevinçle doldurmaya yeter. ”Bundan dolayı Sisyphe’i mutlu düşünmek gerekir. ”Çünkü artık, ” Zafer el değiştirdi. Artık zafer başkaldırmada ve geleceklerden bir çıkar beklemeden eylemlerde, kendini bu uğurda adamaktadır.” (1)

Sisyphe mutlu, Sisyphe savaşının galibidir artık. Bu sonuç bizi yeni bir düşünce ortamına götürür. Sonsuz işkencelerden insan üstü ganimetlerle dönen bu antik kahraman, aynı zamanda insanın artık kendi sonunda da hükmettiğini ve herşeyin sonunun insan olduğunu isbat eder.

”Hayatta sadece bir lüks vardır, ve bu da insancıl ilişkilerdir. Kolayca yıkılabilen doğada, insan olan, insandan olan herşeyin güçlü bir anlam taşıdığı nasıl anlaşılır? Yüzleri acı ile gergin, kardeşlikleri tehdit edilmiş insanların gerçek zenginliği aralarındaki dostluklarıdır; çünkü bu zenginlik de kendileri gibi, ölümsüz değildir.” diye yazar A. de Saint-Exupery. Böylece ”absurde” maceradan bir ders çıkarmak gerekirse, bu ders insanın ölümlü olduğu, hayatın değeri olmadığı, ve insanın devamlı tehdit altında olduğudur. Ölüme ve her şeyin boş olmasına karşı acilacak savaşta insanı yücelten bir unsur vardır. İnsanın yüceliği umutsuz bir savaşa girebilmesinden gelir.

.....

Sisyphe Mitinden başlayarak. Albert Camus eserlerinde ”absurde” insanı yaşatmaya ve anlatmaya çalışır. Öte yandan eserlerinde ikinci plana atılmış gibi görünen ”hümanizma”, yazarın düşünce dizisinde absurde ile devamlı çatışma içinde eserden esere genişleyip, güçlenecektir. Rölatif ve devamlı olan ”boşluğun” acı görünümü ile, dünyayı değiştirmek isteği arasında hırpalanan Camus’nün hümanizması insandan insana bir ilişkidir. L’Etranger, bize absurde kahramanı, Le Mythe de Sisyphe absurde düşünceyi

(1)- ”Le Mythe de Sisyphe”

açıklar ve bu düşüncenin sınırlarını çizer. Fakat bu iki eserde de absürde felsefe sadece problemleri ortaya koyar, çözüm yolları ise daha belirtilmemiştir. Yazarın tiyatrosunda da böyledir. Yazar oyunlarında bize olumsuz bir başkaldırma duygusu ile ipnotizma edilmiş absürde kişileri tanıtır. Bu kişilerin eylemleri ve oyunların konusu çözüm yolu aramaktan çok, absürde felsefesinin tanıtılıp genişletilmesine yarar. Çözüm yolu yazarın "La Peste"(1) isimli romanında ortaya konur. Öte yandan Camus'nün eserlerinin tümünde "Le Malentendu" (2) adlı oyunun önemli bir yeri vardır.

"Küçük bir Çek köyünden,para kazanmak ve başka yerler tanımak amacı ile genç bir köylü yola çıkar, Yirmi beş yıl süren bir sürü maceradan sonra köyüne döner. Annesi ve kız kardeşi doğduğu bu köyde küçük bir otel işletmektedirler. Kendilerine sürpriz yapmak için giden bu adamı annesi ve kız kardeşi tanımazlar. Adam oynadığı oyunu sonuna kadar sürdürmek ister. Bir oda tutar. Kazandığı paraları onlara gösterir. Gece, rüyalarını gerçekleştirmek için paraya ihtiyaç duyan anne ve kız odasında uyuyan "zengini" öldürürler."

İşte Camus'nün felsefesinin anahtarı; kişi ile dünya arasındaki çaresiz olmayan "yanlış anlamazlık". Le Malentendu'den Caligula'ya geçerken absürde'ün bir aşamasıda geride kalır. Caligula absürde kahramanının absürde hürriyet tutkusudur. Tarihde Roma İmparatorlarından Caligula'nın bir menenjit sonunda sapıtıldığı ve vahşi bir insan olduğu yazılıdır. Oyunda ise, Caligula atına konsüllük ünvanı verecek kadar delidir. Yazar için önemli olan Caligula'nın benliğinde olumsuz bir dünyaya başkaldıran kahramanın yaratılmasıdır. Bu kaprisli, zalim ve sadık hükümdar :

"Dünya bu yapısıyla yaşanacak gibi değil. O halde, ya aya, ya mutluluğa, ya ölümsüzlüğe yada şeytâni bir şeye ihtiyacım var; bu dünyadan olmayan bir şeye," diye haykıracaktır. Hürriyetini elde etmek için çıktığı yolda basit fakat anlamlı bir gerçek keşfeder; "İnsanlar ölüyorlar, onun için mutlu değiller". Caligula bu keşifini başkalarından uzun zaman saklayamaz. Onlara umutsuz, fakat bilinçli nasıl ölünebileceğini anlatmaya ve öğretmeye başlar. Böylece imparator sonsuz, deli saçması oyununa devam eder. Artık onun için hürriyetin sınırı yoktur. Fakat insanlarla ilişkilerinde yanılır. Kendisine bağlı bir ulusu olduğunu sanır, fakat her yerde kin, nefret ve başkaldırma ile karşılaşır. Öldürdüğü kişiler yalnızlığını zehirlemeye başlarlar. Sonunda ölümlerle dolu bir imparatorlukta ölümün ve öldürmenin bir çözüm yolu olmadığını öğrenecek, "hiç kimsenin masum olmadığı bu dünyada" kendisini yargılayacak bir yargıç bile bulamayacaktır. O halde kişi için çözüm yolu nerededir? Bu sorunun cevabını yazarın La Peste isimli eserinde aramak gerekir.

1947 yılında yayınlanan bu eser hakkında eleştiriciler, "Camus'nün romancı olarak yazdığı en çıplak kitap" derler. Gerçekten de detaylardan arın-

---

(1)- "La Peste-Veba"

(2)- "Le Malentendu- Yanlış anlaşılma"

mış kişiler, sokaklar ve bir şehirle başlar roman. Olay sanki bir çıplak sahnede geçer. Camus"La Peste"e absürde bir görünümle girer, ve terk edilmiş duygusunu uyandıran bir şehirde ortaya çıkan felaketi anlatır. Veba bir allegoridir. Asıl felâket Alman işgali, temerküz kampları, atom bombası, bir üçüncü dünya harbi gibi şeylerdir. Bu felaket karşısında kişiler anonim olarak bir kat daha değer kazanırlar. Bu kişiler, yaşadığımız çevreden olan kişilerdir. Konu, daha geniş bir deyimle, Oran yerine bir başka şehirde de geçebilir. Doktor Rieux bu garip atmosfer içinde ayrıntılı bir günlük tutar. Günlüğün başlangıç noktası ise şehirde baş gösteren bir hastalıktır. Oran'da birdenbire fare sürüleri, sonra da bu sürülerin öldüğü görülür. Rieux'nün karısı tüberküloza yakalanır ve tedavi için Fransaya gider. Şehirde şüpheli hastalıklar ortaya çıkmaya başlar. Ölüm kara bir bulut gibi şehrin üzerinde dolaşmaktadır. Vebanın imparatorluğu haftada bin beş yüz ölümle başlar. Vebaya karşı savaşmak için toplanan bir gurup insanın bilinçli tutumu da göze çarpar, ve bu kişiler bir ahlâk çemberi ortaya koyarlar. Halbuki şehir bu ahlâk çemberinin anlamını anlamakta gecikir. Veba kenar mahallelerden şehrin merkezine doğru ilerlerken, bilinçli kişiler mücadelenin ortasındadırlar artık. Tarou bunlardan birisidir. Tarou çok önceden "vaba"ya yakalanmış, bu güne kadar ömrü hep bu illetle uğraşmakla geçmiştir. Onu devamlı düşündüren sorun, Camus'ye göre tüm insanlığın sorunudur. Tarou Rieux'ye durumunu anlatırken, "Tanrı olmadan, insan ermişlik mertebesine yükselir mi?" diye sorar. Absürde bir dünyada ermişlik katına yükselmek için insan tek çözüm yoludur.

Bu çözüm yolu Albert Camus'den çok önce dünya edebiyatında etraflıca anlatılmıştır. İlk olarak Dostoyevski romanlarında bu konuya değinmiş ve "Karamazov Kardeşler" de konuyu açıklamaya çalışmıştır. Fransız Edebiyatında Bernanos, sadece modern yazarlardan örnek vermek gerekirse, bu konuya eğilerek, romanlarında kötülüğün karşısına rahip kılığında kahramanlar çıkarır. Öte yandan harp boyunca Almanyadaki esir kamplarındaki Fransız esirler, insanın nasıl şaşasız bir zafer kazanacağını ve ermişlik sıfatını kazanabileceğini göstermişlerdir. İkinci Dünya savaşına katılan Camus üzerinde belki bu faktörlerin de etkisi olmuştur. Camus esir kamplarındaki insanların eylemlerinden belki de etkilenmiştir. Eserinde kişinin en onur kırıcı durumlarda bile nasıl yüceceğini anlatır. Doktor Rieux bu kişilerden biridir. Romanın başında Rieux'nün hastalıktan ölmeyeceğini kestirmek güçtür. Rieux yazarın diğer kahramanlarından farklı olarak "ermişliği" seçer. Ermişlik asla Camus tarafından Hristiyanlığın tekelinde kabul edilmez. Ermişlik ne bir kişinin üstünlüğü, ne bir kahramanlık, ne de kaderin sınırlarını aşan bir eylemdir. Ermiş kişi tüm insanlığın hizmetine koşan ve insanlığı sembolize eden kişidir. Bu görüşten hareket edilirse, şöyle bir sonuca varılır; "İnsan sadece yaptığı işlerle ölçülür." Sonuç geniş anlamda Varoluş felsefesinin prensiplerine bağlıdır. Fakat La Peste bu görüşün yanında bir de başkaldırma sorununu sonuca bağlar. Kişi ancak büyük bir

baş kaldırma ile yücelir, eğer kendi kaderini kabul etmez, dünyanın iyiye doğru gitmesi için ölümünü bir araç kabul etmezse ermişlikten uzak kalır. İşte bu konuda Camus Varoluşçuluk felsefesinden ayrılır. Ermişlik kavram olarak Sartre'ın felsefesinde çok daha başkadır.

”Önemli olan gerçektir, ve devam eden, akıp giden her şeye gerçek diyorum.” İsveçte Nobel armağanını alırken yaptığı konuşmasından alınan bu cümle de yeni bir buluştur. İnsan yakından ilgili bulunduğu zamanın bir parçasında, yani ”an”da yaşamak için uğraşacaktır. Aslında öteden beri yazarlar zaman ve mekâna karşı çıkmışlardı. Barres; ”Mekânı olmamak, dünyanın neresinde olursa olsun oturabilmek yeni ve güzel bir düzen olurdu.” der. Gide bir kaç yıl sonra bu görüşe katılır; ”Göçebe hayatın tüm güzelliği, ruhum seni istiyor.” (1) Camus bu konuda daha da ileri giderek, ”gerçeği ve absürde”ü birleştirerek yeni bir ahlâk ortaya koyacaktır. ”Yaşamayı denemek lâzımdır, tüm insanların yaptığı gibi, fakat insanların azap çektiği iki faktör arasına bir aracı koyarak.” Bu aracı La Peste’de belirtilir. Yazarın iki faktör dediği şey, başkaldırma ve güçsüzlüktür. Aracı ise: insanların birbirlerini sevmeleri, haksızlığa karşı koymaları ve bir felâket karşısında birlik olmalarıdır. ”L’Etat de Siege” (2) de ise başkaldırma ile güçsüzlük, umutsuzlukla hakir görülme arasındaki yarı yolda adaleti seçer yazar. Adalet dünyanın tuzudur. Bu ise politikaya olduğu kadar insancıl görüşlere de asalet getirir. Amaç insan olduğuna göre, Camus insan hayatını bir araç olarak gören ve yeni fetihler peşinde koşan iki ideolojinin karşısına çıkar. Ne emperyalizm ne de marksizm insana gerektiği değeri vermezler. O halde Camus politika dışında kalarak, -bir noktaya kadar- ahlaki değerleri yüceltip,insana mutlu bir hayat kurulması için çalışır.

Başkaldıran Sisyphe tüm insanlığı sürükler ardından. İnsancıl ilişkiler her şeyin başlangıcı ve hareket noktasıdır. ”L’Eté” sisimli kitabında ise insanlar arasında sonsuz ”Yaz”ı yaşatmak için onlara şu çağırıda bulunur. ”Birbirlerini seven fakat ayrı olanlar, acı içinde yaşayabilirler, fakat bu asla umutsuzluk değildir; çünkü sevenler aşkın var olduğunu bilmekteler.”

Absürde bir dünyada bu belki en güzel tesellidir biz ölümlü insanlar için.

---

(1)- A. Gide *Journal* s. 96

(2)- Sıkı yönetim